

ΚΑΤΙΝΑΣ Γ. ΠΑΠΑ

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ

Στους Γιαννιτσάτες μικρό χωριό της επαρχίας Δελβίνου, καθώς και στα γύρω χωριά: τή Λεπινίτσα, Ζερκοβίτσα, Άγιαντριᾶ, Τσαμαντᾶ και λοιπά, ὅπου οὔτε ἕνας Τοῦρκος και Ἐλβανὸς κατοικεῖ ἢ κατοικήσε ποτέ, «Χαρά» τὸν λένε τὸ γάμο και μὲ τὸ δίκιο τους.

Μέσα στὰ ἄγρια βουνά, τὰ πλατειά λειβάδια και τὶς βαθειές λαγκαδιές, πού ἡ ζωὴ περνάει σοβαρὴ και μονότονη, μὲ τὸ βαρὺ κι' ἀκατάπαυτο μόχθο τῆς καλλιέργειας, ὁ γάμος ἔρχεται σὰν τὸ μεγαλύτερο ξέσκασμα ὅλου τοῦ χωριοῦ και βαστάει ἑπτὰ μέρες.

Ὁ γάμος, ὅπως και ὁ θάνατος, εἶναι τὰ δυὸ συνταραχτικώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς τους και οἱ Ἡπειρώτισσες μὲ τὶς ἄπλεις μὰ πλούσιες ψυχές τους τὰ τραγούδησαν και τὰ δυό.

Κι' ὅπως τὰ ἠπειρώτικα μοιρολόγια στέκονται στὴν πρώτη γραμμὴ ἀνάμεσα στὰ μοιρολόγια ὅλων τῶν λαῶν γιὰ τὴν εὐγένεια, τὴ βαθύτητα και τὴν κλασικὴ τους ἀγνότητα, ἔτσι και τὰ νυφιάτικα τραγούδια τους στέκουν στὴν πρώτη γραμμὴ γιὰ τὸν πλοῦτο και τὴν ποικιλία τους.

Ἡ κάθε στιγμὴ εἶναι ἀλλοιώτικη κι' ἔχει και τὸ τραγούδι τῆς.

Στὸ μύλο θὰ πᾶνε, προζύμι θὰ αναπιάσουνε, τὴ νύφη θὰ ρματώσουνε, ὅλα θὰ τὰ χαροῦνε τραγουδιστά.

Μὰ ἄς ἀφήσουμε καλύτερα νὰ μιλήσουνε τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι

Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο ἀρχίζουν οἱ ἐτοιμασίες στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τὰ ξημερώματα τῆς Δευτέρας ἔξι ὡς ἑπτὰ γυναῖκες μένα παιδάκι μὲ μάνα και πατέρα ξεκινοῦν γιὰ τὸ μύλο μὲ τέσσερα ταγάρια

στάρι φορτωμένα σὲ ἄλογα ἢ στὶς ἴδιες τους τὶς πλάτες τραγουδώντας:

Νυστάζω—νυσταρίζω και ποιὸς πάει στὸ μύλο.
Κοιμήσου κορασιά μου κι ἐγὼ πάω στὸ μύλο
Νυστάζω—νυσταρίζω και ποιὸς θὰ μοῦ τάλέση
Κοιμήσου κορασιά μου κι ἐγὼ θὰ σοῦ τάλέσω
Νυστάζω νυσταρίζω και ποιὸς θὰ τὸ ζυμώση
Κοιμήσου κορασιά μου κι ἐγὼ θὰ τὸ ζυμώσω.

Ἀφήνουν τὸ στάρι στὸ μύλο και γυρίζουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ ἐτοιμάζουν «σακκούλι» γιὰ νὰ φιλέψουν τὸ μυλωνᾶ, μὲ τσουρέκι⁽¹⁾, μὲ μπουρέκι⁽²⁾, και μιὰ τσίτσα⁽³⁾ κρασί και ξαναπηγαίνουν τὸ δειλινὸ νὰ πάρουν τάλεύρια.

Ὁ μυλωνᾶς κερνάει ὅσους βρεθοῦν στὸ μύλο και οἱ γυναῖκες φεύγουν μὲ τάλεύρια. Τὰ συριάζουν στὴ μέση τοῦ ὄντᾶ⁽⁴⁾ και χορεύουν τραγουδώντας:

Σήμερα ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ
ὄλο δρόμους καθαρίζει
κι ὄλο ροῖδα τοὺς γιομίζει.

Κατόπι τρεῖς γυναῖκες μὲ μάνα και πατέρα ἀναπιάνουν τὸ προζύμι· ρίχνουν δέκα ὡς δεκαπέντε νομίσματα μέσα σαυτό· ὅσοι ἔτυχε νὰ βρίσκονται κείνη τὴν ὥρα στὸ σπίτι μαζί μὲ τὶς γυναῖκες πού ἔφεραν τάλεύρια, βουτοῦν τὸ δεξί τους χέρι μέσα στὸ προζύμι και ἀναδεύοντάς το τραγουδοῦν.

Ἀνάπιανε προζύμι μὲ ροῖδο μὲ μανούσια.

Ἀφοῦ τὸ ποῦν τρεῖς φορές τραβοῦν τὸ χέρι τους μὲ ὄσο περσσότερα νομίσματα μπόρεσε ὁ καθένας νὰ πιάσει. Ὅποιος σή-

1. Ψωμί ἀπὸ καθάριο στάρι καλὰ κρυσαισμένο.

2. Ριζόπιττα τυλιγμένη μὲ φύλλα.

3. παγούρι μεγάλο.

4. Σαλόνη· ἂν τὸ σπίτι ἔχει ὄντᾶ· γιὰτὶ συνήθως τὰ σπίτια τους εἶναι μονοκόμματα μὲ δυὸ «Γωνιές», ἢ «κορφές» τῆ χειμωνιάτικη και τῆ θερινή, στὶς δυὸ ἄκρες.

κωσε τὰ περισσότερα εἶναι ὁ πιὸ τυχερός. Ἐννοεῖται πὼς αὐτὸ τὸ προζύμι εἶναι πιὰ ἄχρηστο κι ὅταν φύγουν οἱ ξένοι ἢ νοικοκυρὰ τὸ πετάει καὶ ἀναπιάνει καινούργιο γιὰ τὰ τσουρέκια τοῦ γάμου.

Τὴν Πέμπτη τὰ χαράματα οἱ γυναῖκες πὺ συνδέονται μὲ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ εἴτε μὲ συγγένεια εἴτε μὲ φιλία θὰ πᾶνε στὸ λόγγο γιὰ ξύλα. Ἀπὸ βραδὺς ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ τὸ «χουγιάζει» σῶλο τὸ χωριό: «αὔριο νάχετε τὴ γνώμη σας, θὰ πᾶτε γιὰ ξύλα». Κι ὅσες ἔχουνε «νὰ κάμουν» μὲ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ σηκώνονται ξημερώματα καὶ πηγαίνουν.

Ἀνταμώνονται σ'ένα σταυροδρόμι ὅπου τὶς καρτεράει ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ μὲ τσουρέκια καὶ τυρί. Κόβει σταυρωτὰ τὸ τσουρέκι καὶ μοιράζει ἐνῶ ἐκεῖνες τραγουδοῦν.

Σταυρερὸ γαϊτάνι κι ἀργυροπλεγμένο
κι ἄλλο μανουσάκι μοσκοβολημένο.

κι ἄλλα διάφορα τραγούδια.

Τὴν ὥρα πὺ οἱ γυναῖκες ξεκινοῦν γιὰ ξύλα στὸ λόγγο, οἱ ἄντρες στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ στήνουν τὸ «μπαριάκι»⁽¹⁾ ντουφεκίζοντας: Ἀπὸ τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ παίρνουν τὸ φλάμπουρο⁽¹⁾ τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τὴν Πέμπτη τὸ πρωὶ τᾶρματώνουν. Στὶς τρεῖς κορφές δηλ. τοῦ σταυροῦ μπήγουν κι ἀπόνα μῆλο καὶ στὴν ἄλλη μεριά τοῦ μῆλου ἓνα κλωναράκι δάφνης.

Κρεμοῦν κι ἓνα κόκκινο μαντήλι στὴν μέση καὶ τὸ στήνουν στὸν τοῖχο τοῦ μαντριοῦ τραγουδώντας:

Φλάμπουρο ἀρμάτων, φλάμπουρο ἀρμάτων
Φλάμπουρο ἀρμάτων, χρυσὸ μαντήλι
ὅπου τῶγενθαν καλὰ κορίτσια καὶ τὸ γύφαιναν
[παλληκαράκια.]

Τὴν Πέμπτη τᾶπόγιομα τρεῖς ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ γαμπροῦ στέλνονται στὸ σπίτι τῆς νύφης μὲ «κανίσκι»: Τσουρέκι, μπουρέκι καὶ κρασί, πὺ θὰ τὰ φᾶνε οἱ ἴδιοι τὸ βράδυ στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τῆς φέρουν τὸ «κάλεσμα» καὶ τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ: τὸ «σεντούκι»⁽²⁾ καὶ τὴν «τζέρ-

1. Ἐνα κοντάρι πὺ καταλήγει στὴν κορυφή του σὲ σταυρὸ, διατηρεῖται στὴν ἐκκλησία ἐπίτηδες γιὰ τοὺς ἱγάμους.

2. Κασέλα ἀπὸ καρυδιὰ σκαλιστὴ ἢ ζωγραφισμένη.

γα»⁽³⁾. Κοιμοῦνται κεῖ καὶ φεύγουν πρὶν νὰ ξημερώσει γιὰ νὰ μὴ τοὺς ματιάσει τὸ χωριό.

Τὰ καλέσματα στὰ μακρινὰ χωριὰ τὰ στέλνουν τὴν Πέμπτη μὲ παιδι «μὲ μάνα καὶ πατέρα», καὶ στὸ ἴδιο χωριὸ τὸ Σάββατο: κουλοῦρες τρουπητὲς ἢ γράμματα.

Γυρίζοντας τὸ βράδυ ἀπὸ τὰ ξύλα οἱ γυναῖκες τραγουδοῦν:

Τοῦ καλοῦ γαμπροῦ ἡ μάνα
ὅλην τούτην ἑβδομάδα
τίποτε δουλειὰ δὲν κάνει
ὅλο δρόμους καθαρίζει
κι ὅλο ροῖδα τοὺς γιομίζει
νὰ διαβῆ ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη
γιὰ νὰ ροῖδοκοκκινίσει.

Ξεγαζώνονται τὰ ξύλα στὰ μαντριά τοῦ γαμπροῦ καὶ μπαίνοντας στὸ σπίτι πιάνουν ἴσα τὸ χορὸ τραγουδώντας:

Τὰ σανίδια, τὰ σανίδια
τὰ λεφτοπελεκημένα
καὶ τᾶσημοκαρφωμένα
ν' ἀνεβῶ νὰ παίξ' ἀπάνω
μὲ τοῦ γαμπροῦ τὴν κοπέλλα
τὴ γερακομαυρομάτα
ὅπου κόλλησε στὸ κάστρο
μὲ τρία μῆλα στὸ ζωνάρι
κι ἄλλα τέσσερα στὴν τζέπη
—Μωρὴ φάτα, μωρὴ ρίξτα
μωρὴ δόστα τοῦ καλοῦ σου
καὶ τοῦ ἀγαπητικοῦ σου
—Δὲν τὰ τρώω δὲν τὰ ρίνω
θὰ τὰ δώσω τοῦ καλοῦ μου
καὶ τοῦ ἀγαπητικοῦ μου.
Νὰ τὰ βάλει στὸ σπαθί του
γιὰ νὰ βγῆ στὰ παλληκάρια.
γιὰ τὶ μοῦφερι ἢ καλή μου
καὶ ἡ ἀγαπητικὴ μου.

Τρῶν καὶ παίρνουν τὰ σκοινιά τους καὶ τὰ κασάρια καὶ φεύγουν.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ φτάνουν οἱ καλεσμένοι ὅλοι μὲ «κανίσκι», τσουρέκια, μπουρέκια, ψημένα μεριά καὶ κριάρια ζωντανὰ μὲ τὰ κυπριά τους καὶ μὲ τὰ τσοκάνια τους καὶ μὲ τὶς ράχες μπογιατισμένες κόκκινες γιὰ νᾶναι κι αὐτὰ ἀρματωμένα.

Τοὺς κάνουν τὸ γιόμα.

Ἄο γαμπρὸς τρώει χωριστά.

Ἐστερα ἀρματώνουν τὸ γαμπρό. Ὄταν

3. Μάλλινο ὑφαντὸ βαρὺ κλινοσκεπάσμα συνήθως κόκκινο ἢ λευκὸ.

τὸν ξυρίζουν κάτω στὸ κατώϊ, οἱ γυναῖκες, παρέκει τραγουδοῦν:

Μπερμπίριζε ξυράφι
μὲ ροῖδα μὲ μανούσια
Κι ἀπ' αὐτοῦ ποὺ διαβαίνει
τρίχα μὴν ἀποριάκης(1)
μὲ ροῖδα μὲ μανούσια.

Κι' ὅταν ἀλλάξη ὁ γαμπρὸς αὐτὲς τραγουδοῦν:

Γάμπρο ἀρμάτωνα, γάμπρο ἀρματώνω χρυσὸ
[φουστάνι(2)]

Γάμπρο ἀρμάτωνα, γάμπρο ἀρματώνω χρυσὸ
[σελάχι]

Γάμπρο ἀρμάτωνα, γάμπρο ἀρματώνω χρυσὴ σερ-
[βέττα(3)]

Γάμπρο ἀρμάτωνα, γάμπρο ἀρματώνω χρυσὸ φε-
[σάκι κλπ.]

Κι ἔτσι ἀρματωμένος ἀναιβαίνει χαιρετάει τοὺς καλεσμένους ἐνῶ ὁ «νουνὸς» ἐτοιμάζει τὴ «νεραντζιά» (μικρὸ σταυρωτὸ ξύλο μὲ τρία νεράντζια ἢ μῆλα ἂν δὲν ὑπάρχουν νεράτζια, στὶς τρεῖς κορφὲς κι ἓνα κλαράκι δάφνης, ὅπως καὶ τὸ μπαριάκι), ποὺ θὰ τὴ στήση στὸ τσουρέκι τῆς νύφης, καὶ ὅλοι μαζί ξεκινοῦν νὰ πάρουν τὴ νύφη. Μπροστὰ τὸ μπαριάκι, μὲ τοὺς ἄντρες καβάλλα ἢ στὰ πόδια ἂν ἡ νύφη εἶναι στὸ ἴδιο χωριό· ὁ νοῦνος ὅμως κι' ὁ γαμπρὸς πάντα καβάλλα. Ὁ νοῦνος δίπλα στὸ «μπαριάκι» κρατῶντας τὴ νερατζιά καὶ πίσω ὁ γαμπρὸς καβάλλα μὲ τὶς γυναῖκες, ποὺ τοὺς ξεπροβοδίζουν τραγουδῶντας:

Τοῦ καλοῦ γαμπροῦ ἡ μάνα
ποὺ τὸν ἔπεψε γιὰ νύφη
νὰ τῆς φέρει τὸ φεγγάρι
τὸν αὐγερινὸ καὶ τᾶστρα
γιὰ νὰ τὴ λέει νύφη
νύφη καὶ κυρανύφη.

Κατόλι οἱ ἄλλες γυρίζουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ μόνον τέσσερες ἢ δέκα θὰ πᾶνε μαζί του στὴ νύφη καὶ λέγονται «μπουκουτζῆδες». Οἱ ἄλλες ποὺ γύρισαν στήνουν πάλι τὸ χορὸ τραγουδῶντας τὸ ἴδιο τραγούδι:

Τὰ σανίδια, τὰ σανίδια
τὰ λεφτοπελεκημένα
καὶ τᾶσημοκαρφωμένα κλπ.

Ὑστερα πηγαίνουν γιὰ δάφνη:

Ὅλες οἱ δάφνες δάφνες
κι' ὅλες οἱ δαφνοπούλες
τοῦ γάμπρου μας ἡ δάφνη
ποῦναι ψηλὴ μεγάλη
ποῦναι καὶ βεργινάτα.
Γιὰ λύγα κάτω δάφνη
νὰ σὲ κορφολογήσω
Γιὰ λύγα κάτω δάφνη
νὰ σὲ κλαροκοπήσω
νὰ σὲ βλαστολογήσω.

Καὶ κόβουν κλώνους αὐτὲς ἀπὸ κάτω καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ πάνω. Τὴν φέρουν στὸ σπίτι καὶ οἱ ἄντρες τὴν κρεμοῦν στὴν ὀξώπορτα γιὰ νὰ πάρει κι ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη κι οἱ συμπεθεροί, ἐνῶ οἱ γυναῖκες μπαίνουν μέσα καὶ χορεύουν:

Τοῦ καλοῦ γαμπροῦ ἡ μάνα
ποὺ τὸν ἔπεψε γιὰ νύφη
νὰ τῆς φέρει τὸ φεγγάρι
τὸν αὐγερινὸ καὶ τᾶστρα
γιὰ νὰ τὴν λέει νύφη
νύφη καὶ κυρανύφη

Κι' ἄλλα τραγούδια τοῦ χοροῦ. Ὅλα πιά στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ εἶναι ἔτοιμα γιὰ νὰ καλοδεχτοῦνε τὴ νύφη.

Στῆς νύφης τὸ σπίτι

Στῆς νύφης τὸ σπίτι ἡ γιορτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Σάββατο τὸ βράδυ, ποὺ φτάνουν οἱ καλεσμένοι ἀπὸ τὰ μακρυνότερα μέρη μὲ τὸ «κανίσκι» τῆς ἢ κάθε μιά.

Ἡ νύφη δὲν παρουσιάζεται κλεισμένη σ' ἄλλο δωμάτιο ἢ στὸ κατώϊ. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῖ συγγένισες καὶ φιλενάδες τῆς νύφης μὲ ἓνα παιδί μὲ μάνα καὶ πατέρα ἀρματώνουν τὴ νύφη τραγουδῶντας:

Νύφη ἀρμάτωνα, νύφη ἀρματώνω
νύφη ἀρμάτωνα χρυσὰ καλτσούνια
ὅπου τᾶγνεθαν καλὰ κορίτσια
καὶ τὰ γύφαιναν παλληκαράκια
Νύφη ἀρμάτωνα, νύφη ἀρματώνω
Νύφη ἀρμάτωνα, χρυσὸ πουκάμισο
Νύφη ἀρμάτωνα, χρυσὸ τσιπούνι
καλὴ ποδιά, καλὸ ζωνάρι καλὴ ζωὴ κλπ.

Τοὺς τὰ βάζουν ἓνα ἓνα καὶ τὰ τραγουδοῦν ὅταν τελειώσουν αὐτὸ ἀρχίζουν ἄλλο τραγούδι:

Στολίζεται ντουλμπερο κορμί
Στολίζεται μιὰ λυγερὴ
ντουλμπερι ντουλμπεράκι
στὴ μάνα τῆς νὰ πάει.
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο

1. Ἀφήσεις.

2. Φουστανέλλα.

3. Μεγάλο μαντήλι ποὺ τοῦριχναν στὴν πλάτη.

ντουλμπερί, ντουλμπεράκι
καί τὸ φεγγάρι φρούδια
Βάνει καί τὸ ντούλμπερο κορμί
βάνει καί τὸν αὐγερινὸ
ντουλμπερί ντουλμπεράκι
τὸν βάνει δαχτυλίδια
κινάει νὰ πάει στὴ μάνα της
νὰ τὴν καλημερίση.

- Καλή-μερά σου μάνα μου
- Καλῶς τὴν κόρη ποῦρθε
- Τὸν ἄντρα ὅπου μοῦδωκες
δὲν εἶναι γιὰ τ' ἐμένα
κι αὐτὸς εἶναι γραμματικὸς
παππᾶς θέλει νὰ γίνῃ.
Κι ἐγὼ δὲν πρέπω παππαδιά
κι οὔτε παπᾶ τὸν θέλω.
Πρέπω γιὰ τὰ κλεφτόπουλα
κι' ἄς εἶν' καὶ λερωμένα.
πῶχουν τὴ μέση τὴ λιανὴ
καὶ τὰ σπαυδιά ζωσμένα.

ἄλλο:

Σέννια χωριά σὲ γύρεψαν Σουλτάνα σουλτάνα
Σὲ δέκα βιλαέτια σουλτάνα καπιτάνα
Κανέννας δὲ σὲ κέρδισε σουλτάνα-σουλτάνα
Κι ὁ Κώστας μας σὲ κέρδισε σουλτάνα σουλτάνα
Κι ὁ Κώστας μας σὲ πῆρε σουλτάνα σουλτάνα
Καὶ ἐνῶ τὴν χτενίζουν:
Τὰ μαλλάκια σου τὰ μαῦρα μωρὴ νύφη
τὰ καρμπογιατισμένα τζικονύφη (1)
Τάχει ὁ Κώστας γορασμένα μωρὴ νύφη
μὲ φλουριά ξαγορασμένα τζικονύφη
ὅπου ταῦρε στὸ χωριό μας τζικονύφη
Δῶ κοντὰ στὴ γειτονιά μας τζικονύφη

Τελειώνει τάρμάτωμα· δυὸ παιδιά μὲ
μάνα καὶ πατέρα τὴν ἀνεβάζουν ἀπάνω·
κι αὐτὴ ντροπαλὴ καὶ δακρυσμένη ἀκάλυ-
πτη μένα ἄσπρο μαντήλι μοναχὰ στὸ κεφά-
λι χαιρετάει μὲ τρεῖς μετάνοιες τοὺς καλε-
σμένους καὶ φεύγει ἐνῶ ἐκεῖνοι εὔχονται:
«νὰ μᾶς ζήσης, νὰ προκόψεις, καὶ σὲ γιούς
σου».

Οἱ συμπεθεροὶ δὲν ἦρθαν ἀκόμα. Οἱ
φίλες της τὴν παίρνουν καὶ τὴν βάζουν στὸ
χορὸ μέσα στὸ σπίτι καὶ λένε τραγούδια
τοῦ χοροῦ, βάζοντας τὴ νύφη νὰ τὸν σύρει
γιὰ νὰ συνηθίσει, ἂν τύχη καὶ δὲν ξέρῃ
καλὰ χορὸ.

Σὲ λίγο ἀκούγονται ντουφεκιές· οἱ συμ-
πεθεροὶ ζυγώνουν στὸ χωριὸ ντουφεκίζον-
τας καὶ τραγουδώντας:

Μπρὲ μὴ σᾶς κατοφαίνεται
ποῦρθαμε στὸ χωριό σας
καὶ μεῖς τὴ νύφη παίρνομε
καὶ τὸ χωριὸ δικό σας.

1. Τζικονύφη=ἀλβανικὴ λέξη πουλί μου.

Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης βγαίνουν νὰ
δεχτοῦν τοὺς συμπεθεροὺς τραγουδώντας
καὶ ντουφεκίζοντας· οἱ φίλες της ὀρθὲς ὀ-
λόγουρά της τὴν τραγουδοῦν.

Οἱ συμπεθεροὶ μῆκαν στὸ χωριὸ καὶ
προχωροῦν πρὸς τὸ σπίτι τῆς νύφης.

Εὐπνα περιστερούλα μου, κι' ἦρθα στὸ μαχαλά σου
Χρυσὴ πλεξίδα σουῦφερα νὰ πλέξεις τὰ μαλλιά
[σου (1)

Εὐπνα περιστερούλα μου καὶ μὴ βαρικοιμᾶσαι...

Καὶ ζυγώνοντας στὸ σπίτι:

Ἔβγα στὸ παραθύρι νὰ δῆς τὸν ἄντρα σου
πῶρχειται νὰ σὲ πάρει μὲ τοὺς συμπέθερους.

Ἡ μητέρα τῆς νύφης βγαίνει στὴν
αὐλὴ καὶ ζώνει τὸ γαμπρὸ μὲ μαντήλι κι
αὐτὸς τὴν κερνάει φλουριά. Χαιρετιοῦνται
καὶ μπαίνουν μέσα ὅπου βρίσκουν τοὺς
σουφράδες στρωμένους μὲ παγούρια ρακί,
σῦκα, καρύδια καὶ στὴ μέση τὸ τσουρέκι
τῆς νύφης, ὅπου ὁ νουνὸς μῆγει τὴν «νε-
ραντζιά» καὶ κάθονται ὅλοι καὶ πίνουν.

Πρῶτοι ἀρχίζουν οἱ ἄντρες:

Φίλοι καλῶς σᾶς ἠῦραμε
φίλοι, κι ἀγαπημένοι,
νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε..

Κι' οἱ ἄλλοι ἀπαντοῦν:

Φίλοι καλῶς ὀρίσατε
φίλοι κι' ἀγαπημένοι
νὰ φᾶτε καὶ νὰ πιεῖτε.

Κι' ὅλοι μαζί:

Σὲ τούτην τάβλα ποῦμαστε
σὲ τοῦτο τὸ τραπέζι
τὸν ἄγγελο φιλεύουμε
καὶ τὸ Χριστὸ κερνοῦμε
καὶ τὴν Κυρὰ τὴν Παναγιά
πολὺ τὴν προσκυνοῦμε
νὰ μᾶς προκόψουν τὰ παιδιά
καὶ σᾶλλα νὰ χαροῦμε
Νὰ ζήσουν χρόνους ἑκατὸ
καὶ νὰ τοὺς ἀπεράσουν
Νὰ κάμουν γιούς μαλάματα
παιδιά κι' ἀρχοντοπαῖδια

Σηκώνονται οἱ γυναῖκες τοῦ γαμπροῦ
καὶ πᾶνε στὴ νύφη μ' ἓνα παιδί μὲ μάνα
καὶ πατέρα καὶ τῆς δίνουν τὰ δῶρα: πα-

1. Παληότερα ἢ χτενισιὰ τῆς νύφης συμπλη-
ρώνονταν καὶ μὲ πρόσθετες ὁμοίχρωμες πλεξί-
δες γύρω στὸ κεφάλι, ὅπως γίνεται ἀκόμα σή-
μερα σὲ μερικὰ χωριά τῆς Κερκύρας, στὸ Γα-
στοῦρι π. χ.

πούτσια, πού τ' ἀσήμωσε ὁ γαμπρός (ἔρριξε δηλ. μέσα ἀσημένια νομίσματα), τὴ μπούλα⁽¹⁾ τὸ μαντήλι τὸ ἄσπρο καὶ τ' ἀσημικά: θηλύκια, κρέσια πού τῆς τὰ βάζουν στὸ στήθος, ἐνῶ οἱ γυναῖκες τῆς νύφης τραγουδοῦν:

Μωρὸ καλὲς συμπεθερὲς
φέριτε μας τ' ἀσημικά
ν' ἀσημώσουμε τὴ νύφη
νὰ τὴν ἀσημώσουμε
κι' ὕστερα νὰ σᾶς τὴ δώσουμε

Οἱ ἄλλες μόνον εὐχὲς λένε, φιλοῦν τὴν νύφη στὸ πρόσωπο καὶ ἡ νύφη τοὺς φιλεῖ τὸ χέρι ἀκουμπώντας το καὶ στὸ μέτωπο καὶ κἀνοντας τρεῖς μετάνοιες μπροστὰ στὴν κάθε μιά. «Νὰ μᾶς προκόψουνε» λένε καὶ φεύγουν· ἀνεβαίνουν στὸν ὄντα κάθονται γύρω στοὺς στρωμένους σουφράδες καὶ τραγουδοῦν:

Στουῖτα τὰ ψηλὰ τὰ σπίτια
καὶ τὰ ἔμμορφα σεράγια
κατιφὲ τᾶχουν στρωμένα
καὶ φλουρὶ ταβανισμένα.
Ἐφερα τὸν ἀγουρὸ μου
καὶ πῆρα τὴν πέρδικά σας
Ὅλοι ἔλεγαν νὰ μᾶς τὴ δώσουν
κι' ὁ πατέρας δὲν τὴ δίνει
τάξτε του φλωριά νὰ μᾶς τὴ δώσει·
ὄλοι ἔλεγαν νὰ μᾶς τὴ δώσουν
κι' ἡ Μητέρα δὲν τὴ δίνει·
τάξτε της φλωριά νὰ μᾶς τὴ δώση κτλ.

Ὅσπου ἀναφέρουν ὄλους τοὺς συγγενεῖς.
Ἐπειτα τραγουδοῦν ἀπὸ μέρους τῆς νύφης.

Ἐβγα, μάνα, δὲς τὸν ἥλιο
ἂν ἐνύχτωσε νὰ φύγω
κι' ἂν εἶν' γλήγορα νὰ κάτσω.

Ὁ πατέρας κι ἡ μητέρα τῆς νύφης σηκώνονται καὶ ἀνεβάζουν τὴ νύφη ἐπάνω, ἐνῶ πίσω οἱ γυναῖκες τραγουδοῦν. Στὴν πόρτα κάνει μιὰ μετάνοια στοὺς συμπεθεροὺς καὶ μπαίνει στὴν ἄλλη κάμαρα, πού εἶναι τὸ κόνισμα.

Ἄν τὰ στέφανα γίνουν στὸ σπίτι θὰ πάει μέσα ὁ παππᾶς, ὁ γαμπρός, οἱ ἀδελφές της καὶ τρεῖς—τέσσερις στενοὶ συγγενεῖς καὶ τῶν δυὸ ἐνῶ οἱ ἄλλοι συμπεθεροὶ μένουν ἔξω γύρω στοὺς σουφράδες, ρακίζου-νε (πίνουν ρακὶ μὲ τὰ παγούρια) καὶ τραγουδᾶνε.

1. Μπούλα=καλύπτρα λεπτὴ μεταξωτὴ πού θὰ τῆς σκεπάση τὸ πρόσωπο.

Γίνεται τὸ στεφάνωμα καὶ λίγο πρὶν νὰ ποῦν τὸ «Ἡσαΐα χόρευε...» ὁ νουνός, ὁ παππᾶς, ὁ γαμπρός κι ἡ νύφη χουφτώνουν μὲ τὰ δυὸ τους χέρια μιὰ μεγάλη κουλούρα καμωμένη ἐπίτηδες ἀπὸ τὴ μητέρα ἢ τὴ γυναῖκα τοῦ κουμπάρου καὶ τὴν τραβάει ὁ καθένας δυνατὰ κατὰ τὴ μεριά του, ἐνῶ οἱ γύρω προτρέπουνε: «τὴν περσότερη νύφη!» καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ: «τὴν περσότερη γαμπρέ!» Ἐπὶ τέλος ἡ κουλούρα κόβεται καὶ κεῖνος πού στὰ χέρια του ἀπόμεινε τὸ μεγαλύτερο κομμάτι λογιέται ὁ πιὸ τυχερός.

Συνεχίζεται ὁ γάμος μὲ τὸ χορὸ τοῦ «Ἡσαΐα» ἐνῶ ἡ «νοῦνα» ραίνει τοὺς γαμπροὺς μὲ κουφέτα καὶ «κάχτες» (καρούδια).

Πολλὲς φορὲς τὰ «στέφανα» γίνονται καὶ στὴν ἐκκλησία.

Τὰ παληότερα χρόνια τὰ «στέφανα» γίνονταν σιὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ· στῆς νύφης γίνονται μόνο τ' ἀρραβωνιάσματα.

Στὸ τέλος ὁ γαμπρός ἔσερνε λίγο πιὸ κάτω τὴ νύφη καὶ τῆς πατοῦσε τὸ δεξιὸ πόδι μὲ τὸ δεξιὸ δικό του, τὴν τραβοῦσε ἀκόμα τρεῖς βήματα κατὰ τὴν πόρτα καὶ ἀφήνοντάς τιν μὲ τοὺς συγγενεῖς της ἔτρεχε στὴν αὐλὴ νὰ ἐτοιμάσει τᾶλογό του.

Στὸ μεταξὺ οἱ συμπεθεροὶ ἔπιναν ρακὶ μὲ μεζέδες καὶ τραγουδοῦσαν:

Καλῶς ὅπου τὸν ἤψαμε τοῦτο τὸ νοικοκύρη
μὲ τὸ γλυκὸ του τὸ κρασί μὲ τὰ γλυκά του λόγια.
Ἦρθε καιρὸς νὰ φύγουμε καιρὸς νὰ σηκωθοῦμε·
κι αὐριο καλὲς ἀντάμωσές, ὅσο νάνταμωθοῦμε
στὸν αἶ-Λια στὸν πλάτανο ψηλὰ στίς κρύες βρύσες
που εἶχάν οἱ κλέφτες μάζωξη χαρὰ καὶ πανηγύρι
εἶχαν ἀρνάκια πῶψαιναν κριάρια σουβλισμένα
ναχάν κι ἓνα γλυκὸ κρασί πού τοὺς κερνοῦν καὶ πί-
νουν.

Τὴν ἴδια ὥρα μπαίνει ὁ νοικοκύρης μένα μαστραπᾶ⁽¹⁾ κρασί καὶ κερνάει ὄλους. Πίνουν τὸ κρασί καὶ σηκώνονται νὰ φύγουν.

Τὸ γαμπρὸ πού κατέβηκε στὴν αὐλὴ καὶ ταχτοποιεῖ τᾶλογό του ἀκολουθοῦν ὄλοι οἱ συγγενεῖς του ἄνδρες καὶ γυναῖκες τραγουδώντας:

Σᾶς πήραμε τὴν πέρδικα τὴν πενταπλουμισμένη
Κι ἀφήσαμε τὴ γειτονιά σὰν παραπονεμένη

1. Δοχεῖο νεροῦ μεταλλίνο.

Κι ἀφήσαμε τὸ μαχαλᾶ σὰν παραπονεμένο
Κι ἀφήσαμε τὴ Μάνα της, τὸν Πατέρα τους κλπ.
[σὰν παραπονεμένους.

Ἀκολουθοῦν οἱ καλεσμένοι τῆς νύφης
καὶ πίσω ἀπ' αὐτοὺς ὁ πατέρας μὲ τὸ νου-
νὸ στηρίζοντας τὴ νύφη, πὺ σιγοκλαίει
ἐνῶ οἱ φίλες της τραγουδοῦνε:

Μῆλο μου κόκκινο, ρόϊδο μου βαμμένο
Τι ἔχεις καὶ θλίβεσαι καὶ μαραγκιάζεσαι;

Κι ἀπὸ μέρους τῆς νύφης ἀπαντοῦν
ἄλλες:

Τι ἔχω πὺ θλίβομαι καὶ μαραγκιάζομαι;
ὅπου χωρίζομαι ἀπὸ τὴ μάνα μου;
ὅπου χωρίζομαι ἀπὸ τὰ δέλφια μου κλπ. κλπ.
Φξηθῆτε με γονιοὶ μου τὴν ἰκὴν μου
[στὸ ξεπροβόδημά μου
Φξηθῆτε μ' ἀδελφάκια μου τὴν ἰκὴν μου
[στὸ ξεπροβόδημά μου

Οἱ συγγένισες κλαῖνε:

«Στὸ καλὸ καλὴ μου νύφη
Τώρα εἶσαι στὰ γονικά σου
βράδυ στὰ πεθερικά σου.

Οἱ γονεῖς ἀγκαλιάζουν τὴ νύφη:

Ὡρα καλὴ παιδί μου, τώρα στὸ κίνημά σου στὸ
[ξεπροβόδημά σου

Ὅλοι κλαῖνε καὶ φιλοῦνε τὴ νύφη, τὴν
ἀνεβάζουν στ' ἄλλογο, πὺ θὰ τὴν φέρει
στὴν καινούρια της κατοικία, ὅπου θὰ τὴν
συνοδέψουν μόνο οἱ στενότερες φίλες καὶ
συγγένισές της.

Οἱ ἄλλοι ξεπροβοδίζουν τοὺς συμπεθέ-
ρους:

Στὸ καλὸ συμπεθεροὶ καὶ μεγάλοι καὶ μικροί.
Σήμερα παίρνετε σεῖς κι αὐριο παίρνομε μεῖς.
Παίρνομε καλύτερη, παίρνομ' ὁμορφότερη.

καὶ ξαναγυρίζουν στὸ σπίτι.

Ἡ πομπὴ ξεκινάει, βγαίνει ἀπὸ τὸ χω-
ριὸ καὶ πορεύεται κατὰ τὸ χωριὸ τοῦ γαμ-
προῦ. Στὸ δρόμο οἱ συμπεθεροὶ τραγου-
δοῦνε τῆς νύφης:

Θέλεις δὲ θέλεις, νύφη, θὰ σὲ πάρουμε
—θὰ ρωτήσω τὸν πατέρα μὴ δὲν ἔρχομαι
θὰ ρωτήσω τὴ μητέρα μὴ δὲν ἔρχομαι κλπ.

ἀπαντᾶνε οἱ δικές τους γυναῖκες καὶ προ-
χωροῦν ντουφεκίζοντας.

Στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι

Μόλις ἀκουστοῦν ἀπὸ μακρὰ τουφε-
κιές, βγαίνουν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ
γαμπροῦ τουφεκίζοντας κι αὐτοί:

«Καλῶς ὠρίσατε»!

«Καλῶς σᾶς ἠύραμε»!

Ἐκεῖ σταματᾶνε κόβουν τὸ τσουρέκι
τῆς νύφης πὺ ἔφερε ἀπὸ τὰ γονικά της
καὶ πίνουν κρασί ἀπὸ δική τους «τσίτσα».
Ὁ γαμπρὸς τοὺς ἀφήνει καὶ καλπάζει κον-
τὰ στὸ «φόρτωμα» τῆς νύφης, τὸ προσπερ-
νάει καλπάζοντας γιὰ νὰ κόψει μὲ τὸ χαν-
τζάρι, παληότερα πὺ φορούσανε φουστα-
νέλλα, μὲ μιὰ μαχαίρα ἀργότερα, τὴ δάφνη
πὺ εἶναι κρεμασμένη μπροστὰ στὴν πόρτα
τῆς αὐλῆς· παίρνει ἕνα κλαδί καὶ γυρίζει
νὰ ὑποδεχῆ τὴ νύφη συνοδευόμενος ἀπὸ
γυναῖκες καὶ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ πὺ τρα-
γουδοῦνε:

Ἐβγα, μάνα μου, νὰ δεῖς γιὰ νὰ δῆς καὶ τὸ παιδί
[σου
πὺ τὸ ἔπεψες γιὰ νύφη, νύφη καὶ κυρὰ—νύφη
νὰ σοῦ φέρει τὸ φεγγάρι τὸν ἀγγερινὸ μὲ τᾶστρα
Τὸν ἥλιο νὰ σὲ πυρώνει, τὸ φεγγάρι νὰ σοῦ φέγγει.

Κι ἔξακολουθοῦνε:

Τρέχουν τὰ νερά, τρέχουν οἱ βρύσες,
τρέχουν τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ δοῦν τὴ νύφη
τρέχουνε νὰ τὴ ρωτήσουν: νύφη, τέφερες τοῦ
[πεθεροῦ σου;
γιὰ νὰ σὲ λὲν νύφη, νύφη καὶ κυρὰ—νύφη;
κι' ἀρχοντοθυγατέρα;

—«Τὴν ἀγάπη καὶ τὸ μόνσκο» ἀποκρί-
νεται ἡ νύφη καὶ σκορπίζει κατὰ τὴ μεριά
πὺ εἶναι τὰ παιδιὰ ξερὰ σῦκα καὶ καρύ-
δια καὶ ἄλλους καρπούς πὺ εἶναι παραγε-
μισμένο τὸ «ζωνάρι» της.

Ζυγώνουν τὴν πόρτα τοῦ μαντριοῦ καὶ
οἱ νιόγαμπροὶ μπαίνουν καὶ βγαίνουν τρεῖς
φορὲς καὶ στὴν κάθε φορὰ ὁ γαμπρὸς κό-
βει καὶ λίγη δάφνη.

(Συνεχίζεται)

ΚΑΤΙΝΑΣ Γ. ΠΑΠΑ

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ*

Μόλις μπῆ ἡ νύφη στὴν αὐλὴ οἱ δικές της γυναῖκες τῆς δίνουν τρυπητὴ κουλούρα καὶ ἐνῶ οἱ συμπεθεροὶ τὴν παρακινοῦν «ρίξε νύφη τὴν κουλούρα» ἡ νύφη καβάλα ἀκόμα στ' ἄλλο γό της πετάει τὴν κουλούρα στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Ἄ ἡ κουλούρα σταθῆ στὰ κεραμίδια ἢ καὶ τὰ ἀγγίξει ἡ νύφη θὰ σταθῆ στὸ καινούριο σπίτι, ἂν δὲν σταθῆ καὶ δὲν ἀγγίξει, ἡ νύφη δὲ θὰ ριζώσει.

Ἡ νύφη κατεβαίνει ἀπὸ τ' ἄλλο γό καὶ οἱ δικοὶ της τὴν τριγυρίζουν καὶ τῆς τραγουδοῦν.

Τάξε πεθερὲ τῆς νύφης
τάξε κι ἔλα νὰ τὴν πάρεις.

«Νὰ τὴν ἀσημώσετε κι' ἀπὲ νὰ τὴν πάρετε», λένε τρεῖς φορὲς καὶ δὲν ἀφήνουν νὰ προχωρήσει, ἂν δὲν ἔρθῃ ὁ πεθερός, πὺ κατεβαίνει ἀμέσως κερνάει τὴ νύφη ἀσημένια νομίσματα καὶ τὴν ὀδηγεῖ πρὸς τὴ σκάλα ἐνῶ οἱ ἄλλοι τραγουδοῦν :

Ἐβγα πεθερὰ στὴ σκάλα
μὲ τὸ ρίζι μὲ τὸ γάλα.
Ρίξε ρίζα νὰ ριζώσει
καὶ σιτὰρι νὰ προκόψει
πέντε γιουὺς θέλει νὰ κάμει
κι ὕστερα μιὰ θυγατέρα.
Μωρ' αὐτοῦ μωρ' πέρδικά μου
μωρ' αὐτοῦ νὰ ξεπουλιάση.

Ἡ πεθερὰ ραίνει τὸ «ψίκι»⁽¹⁾ μὲ ρίζι καὶ μὲ σιτὰρι κρατώντας στ' ἄλλο της χάρι ἓνα δοχεῖο γεμάτο μέλι καὶ ἀλεύρι. Πρῶτος ὁ γαμπρὸς βουτάει τὰ δυὸ του δάχτυλα στὸ

μέλι καὶ τ' ἀλεύρι καὶ χαράζει τρεῖς φορὲς τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὸ ἴδιο ὕστερα κάνει καὶ ἡ νύφη καὶ μπαίνουν στὸ σπίτι καὶ πίσω τους καὶ ὄλη ἡ συνοδεία. Παλαιότερα πρὶν μποῦν οἱ γαμπροὶ στὸ σπίτι περνοῦσαν ἀπὸ ἓνα μεγάλο τουρκὶ κι οἱ δυὸ τους, πὺ κρατοῦσαν ὀρθὸ μπροστὰ στὴν πόρτα ὕστερα παραμέριζε τὸ τουρκὶ καὶ ἔμπαιναν καὶ οἱ ἄλλοι.

Τὰ προικιά τῆς νύφης τοποθετοῦνται στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ καὶ κοντὰ σαυτὰ τοποθετοῦν καὶ τὴ νύφη καὶ οἱ ἄντρες σέρνουν ὀλόγυρα χορὸ, τραγουδῶντας τρία τραγούδια :

Πρῶτο στὴ σειρά :

Τὰ σανίδια, τὰ σανίδια
τὰ λεφτοπελεκημένα... κλπ.

Δεύτερο :

Στοῦ καλοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι
μιὰ μηλιά ἦταν φυτωμένη
καὶ τὴν καρτερῶ νὰ γίνεῖ
ἂν ἀνθίσει, ἂν καρπίσει
πέντε γιουὺς θελ' ἀποχτήσει
καὶ κατόπι θυγατέρες
γιαγάπη καὶ γιὰ πόνο
γιὰ μιὰ γλυκειὰ κουβέντα.

Καὶ γιὰ τρίτο ἓνα ὁποιοδήποτε τραγούδι τοῦ χοροῦ καὶ ἅμα τὸ τελειώσουν κιαυτὸ κάθονται στοὺς στρωμένους «σουφάδες», στὴ μιὰ «κορφή»⁽²⁾ τοῦ σπιτιοῦ οἱ ἄντρες καὶ στὴν ἄλλη ἀπέναντι οἱ γυναῖκες. Κι' ὅσο οἱ καλεσμένοι τρῶνε ἡ νύφη «καμαρώνει» στέκειαι δηλαδὴ στὴ γωνιά τῆς «μπουλωμένη», σκεπασμένη μὲ τὴν κα-

2. Τὰ σπίτια τῶν χωρικῶν τῆς Ἡπείρου ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ ἓνα μεγάλο διαμέρισμα μὲ δυὸ ἑστίες «Στιές» «γωνιές» «τζάκια» ἢ «κορφές» μιὰ χειμωνιάτικη καὶ μιὰ καλοκαιρινή.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. Παλαιότερα προτοῦ μποῦν αὐτὴν αὐλὴ οἱ νιόπαντροι, τοὺς περίμενε ἡ πεθερὰ σὲ σταυροδρόμι μὲ μιὰ βάτο πὺ εἶχε ρίξει κι ἀπὸ τίς δυὸ μεριές κι ἔζωνε τὴ νύφη «γιὰ νὰ «σκαλώση» ἡ νύφη στὸ σπίτι μας, ὅπως σκαλώνῃ ἡ βατιὰ σὲ ταύτην» καὶ περνοῦσε καὶ τὴ ζώνη τῆς νύφης μὲ τὴν «καλαμίδα» κι' ἔφευγε ἀμέσως νὰ προφτάσῃ νὰ τοὺς ὑποδεχτῇ στὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ.

λύπτρα της, και υποκλείνεται, κάθε πού οι συμπεθεροί της εΰχονται.

Κι' οί γυναῖκες τῆς τραγουδοῦν κατά σειρά:

Μπρέ, νυφούλα μου καμαρωμένη
 ποῦ ἔμαθες νά καμαρώνεις ;
 — Ηῦρα πεθερά καμαρωμένη
 κι ἔμαθα και καμαρώνω.
 Ηῦρα πεθερὸ καμαρωμένο
 'κι ἔμαθα και καμαρώνω κλπ. κλπ.

Δεύτερο :

Νύφη μου και μαυρομάτα
 ποῦσουν ψές και ποῦσαι τώρα.
 Ψές ἡμοῦν στὰ γονικά μου
 'πόψε στὰ πεθερικά μου.
 Τῆρα νύφη τρόγυρά σου
 γιά νά δῆς τὴν πεθερά σου.

Γι' ἄκουσε νύφη, νύφη και κυρονύφη
 τί λέει τὸ Βαγγέλιο > >
 τί μολογάει τὸ γράμμα > >
 τίμα τὴν πεθερά σου
 γιά νά σέ λέει νύφη και κυρονύφη
 Τίμα τὸν πεθερό σου > <
 Τίμα και τάντραδέρφια κλπ.
 Τίμα και τοὺς γειτόνους κλπ. κλπ.

Ἔστερα τῆς φέρνουν ἓνα «σκαμνὶ» και κάθεται ἐνῶ αὐτὲς τραγουδοῦν :

Εἰς τὸ σκαμνὶ ποῦ κάθησες ξερὰ ἦτανε τὰ ξύλα
 Κι' ἀπὸ τὴν ἔμορφάδα σου ἀνθοῦν και βγάζουν
 [φύλλα.

Και συνεχίζουν μὲ πλῆθος ἄλλα τραγούδια,
 Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν φάει ὅλοι, ὁ ἥλιος
 γέρνει κατά τὴ δύση και οἱ ἄνδρες σηκώ-
 νονται και σέρνουν χορὸ τραγουδοῦντας :

Τῶχω μάρα και καῦμὸ
 νά δῶ τὸ νοῦνο στὸ χορὸ.

Ὁ νοῦνος εἶναι ὑποχρεωμένος τότε νά
 μπεῖ κι' αὐτὸς στὸ χορὸ.

Τῶχω μάρα και καῦμὸ
 νά δῶ τὸ γάμπρο στὸ χορὸ.

Σηκώνεται κι ὁ γαμπρός.

Τῶχω μάρα και καῦμὸ
 νά δῶ τὴν νύφη στὸ χορὸ.

Τότε οἱ «μπουκουτζίδες» παίρνουν τὴ
 νύφη και πιάνονται ὅλες στὸ χορὸ και ἀρ-
 χίζουν τὸ περίφημο τραγούδι τῆς νύφης :

Σήμερα εἶν' ἄσπρος οὐρανὸς
 σήμερα εἶν' ἄσπρη μέρα
 σήμερα ἀνταμώθηκε
 ἄητὸς μὲ περιστέρα
 στῆς περιστέρας τὰ φτερά

δὺὸ γράμματ' εἶν' γραμμένα
 και στ' ἄητοῦ μας τὰ φτερά
 τρία κοντηλισμένα.

Ἡ περιστέρα ἢ πλουμιστὴ
 κι ἄητὸς περιγραμμένος
 παίρνει νερὸ στὰ νύχια του
 και πάχνη στὰ φτερά του
 νά λούσει τὸν ἀφέντη του
 νά λούσει τὴν κυρά του.

Ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα ὁ κουμπάρος ἐχώρι-
 ζε τοὺς νιόγαμπρους ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια τοῦ
 τραγουδιοῦ

Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
 και σύρε πάρα πάνω
 και σμίξε τὰ παιδιὰ σου
 ἔτσι νά σοῦ προκόψουν.

ἐνώνει τὰ χέρια τοῦ γαμπροῦ και τῆς νύ-
 φης και πηγαίνει πιὸ πάνω τραγουδοῦντας
 τοῦ γαμπροῦ:

αὐτὸ τὸ χέρι πῶπιασες, ματάκια-ματάκια
 γιά μὴ τὸ πολυσιγγεις, ἔτσι νά κερδιθῆτε,
 γιὰτι πονοῦν τὰ δάχτυλα ματάκια, ματάκια
 ἀπὸ τὰ δαχτυλίδια, ἔτσι νά κερδιθῆτε

Ὅλα τὰ πουλάκια ζυγά ζυγά
 Δὺὸ χελιδονάκια ζευγαρωτά
 τῶρημο τὰηδόνι τὸ μοναχὸ
 κάθεται στὸν πύργο και κελαηδεῖ :

Σημιτζῆ φωνάζει και μποστάντζῆ (=περιβο-
 [λάρη)

ποῦ τὴ διάλεξες αὐτὴ τὴ νιά ;
 τὴ γαϊτανοφρούδα τὴν πέρδικα ;
 μέσ' το μαχαλᾶ της ἀπέρασα
 και στὴν γειτονιά της ἐδιάβηκα.
 Τὴν ἡῦρα στὸν κῆπο ποῦ πότιζε
 τὰ βασιλικά της ἐδρόσιζε
 και τὸ βάσανό της ἐρράντιζε
 Ἐκοψε κλωνάρι και μῶδωσε
 «Νά και σὺ διαβάτη μυριστικό»
 Κι ἀπὸ τ' ἀφοντότες τὴν ἀγαπῶ
 Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
 και σύρε πάρα κατω
 και χῶρισ' τὰ παιδιὰ σου
 ἔτσι νά σοῦ προκόψουν.

Ὁ νοῦνος συμμορφώνεται και τὸ τρα-
 γούδι συνεχίζεται.

Ἄκρην ἄκρη τάλωνιοῦ
 και τοῦ περαποταμιοῦ
 Μανουσάκια μάζεσα
 τοῦφες-τοῦφες τᾶφτιαχνα
 και τῆς νύφης τᾶδινα
 «νύφη μου ματάκια μου
 πάρ' τὰ μανουσάκια μου»

Ἄκρην ἄκρη τάλωνιοῦ
 και τοῦ περαποταμιοῦ
 μανουσάκια μάζεσα
 τοῦφες-τοῦφες τᾶφτιαχνα

καὶ τοῦ γάμπρου τᾶριχνα
«Γάμπρε μου, ματάκια μου
πάρ' τὰ μανουσάκια μου
φίλησ' τα καὶ πέταξέ τα
ἀλλουνοῦ νὰ μὴ τὰ δίνεις
μόν' ἐμένα νὰ τὰ δώκεις.
Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα κάτω
καὶ σμίξε τὰ παιδιὰ σου κλπ.

Ἐνῶ σμίγει ὁ νοῦνος τὰ παιδιὰ.

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε τρυγὸνα τρυγὸνα
καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι, τρυγὸνα μου γραμμένη
Ἐκάλεσε τὰ Γιάνινα τρυγὸνα τρυγὸνα
Κι' ὅλο τὸ Ζαγόρι τρυγὸνα μου γραμμένη
Καλάει τὸν ἄγγελο νοῦνὸ » »
Καὶ τὸν ἀγιώρη βλάμη » »
Τοὺς ἔστρωσε τὰ στρώματα » »
τοῦ κάμπου τὰ λουλούδια » »
τοὺς ἔβαλε καὶ φαγητὸ » »
τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἄστρα » »
τοὺς ἔβαλε κρσσί νὰ πιοῦν » »
θάλασσες καὶ ποτάμια » »

Ταράξου νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα πάνω

Ὁξω ἄξαινε χορὲ
μέσα πλάταινε χορὲ
καὶ στρογγυλογύριζε
Γιὰ νὰ ἰδοῦν τὰ νιόγαμπρα
καὶ τὰ πρωτοστέφανα
ὅπως παίζουν χαίρονται
κι' ὅπως παιγνιδεύονται (τρὶς)
μὲ τὸ Νουνό τους ἀμπροστά
καὶ μὲ τὰ στέφανά τους.
Ταράξου, Νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σύρε πάρα κάτω
καὶ χῶρισ' τὰ παιδιὰ σου κλπ.

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε τρυγὸνα-τρυγὸνα
καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι κλπ.

(τὸ πάρα πάνω τραγούδι.)

Ταράξου, Νοῦν' ἀπ' αὐτοῦ
καὶ σμίξε τὰ παιδιὰ σου

Κι' ἐνῶ ὁ Νοῦνος ἐνώνει γιὰ τελευταία
φορὰ τοὺς νιόγαμπρους, ὁ γαμπρὸς σηκώ-
νει τὴν «μποῦλα» ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς νύ-
φης καὶ τὴ ρίχνει ψηλὰ στὴν κολώνα τοῦ
σπετιοῦ, ὅπου μένει τρεῖς μέρες.

Οἱ ἄντρες ἀφήνουν τὸ χορὸ καὶ τὸν πιά-
νον τῶρα οἱ γυναῖκες ἔχοντας μπροστὰ
τὴ νύφη.

Τράβα τὸ χορὸ νυφούλα
Τράβα τον καὶ μὴ κοιμᾶσαι
Τὰ παπούτσια μὴ λυπᾶσαι
πάλι ὁ γαμπρὸς νὰ ζήσει
πάλι αὐτὸς θὰ καζαντήσει
τὰ παπούτσια νὰποχτήσει.

Τράβα τὸ χορὸ νυφούλα κλπ.
Τὰ καλτσούνια μὴ λυπᾶσαι
ἔσὺ νύφη νὰ μᾶς ζήσεις
πάλι ἔσὺ θὰ τὰποχτήσεις
Τράβα τὸ χορὸ, νυφούλα,
Τὸ φουστάνι μὴ λυπᾶσαι... κλπ.

Τελειώνουν τὸ χορὸ καὶ κάθονται ὅλοι
καὶ δειπνᾶνε. Μετὰ τὸ δεῖπνο τὰ τραγού-
δια καὶ οἱ χοροὶ ξαναρχίζουν καὶ βαστοῦν
ὅλη τὴ νύχτα. Κατὰ τὰ ξημερώματα χορεύ-
ουν τὸν τελευταῖο χορὸ τὸν πιὸ ζωηρό. Τὸ
γνωστότατο σὸλητὴν Ἑλλάδα τὸ «Πιπέρι»:

«Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι
οἱ δαιμόνοι καλογέροι...»

Τὴ νύχτα τούτη τὴν τελευταία, πὺ ἀπὸ
τὸ πολὺ κρσσί, τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγούδι
ἄναψε τὸ αἷμα τῶν καλεσμένων, τραγου-
δᾶνε καὶ μερικὰ τραγούδια, πὺ σὲ ἄλλη
ῶρα νηφάλια οἱ Ἡπειρωτὲς μὲ τὴ σεμνό-
τητα πὺ τοὺς χαρακτηρίζει δὲν θὰ τὰ τρα-
γουδοῦσαν. Τὰ τραγουδοῦν μόνον αὐτὴ τὴ
νύχτα καὶ στὰ «Πιστρόφια».

Φαίνεται καθαρὰ πὺς εἶναι «Ἐπιθα-
λάμια».

Κόρη μὲ τὰ λιανὰ κουμπιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια
στὴν πόρτα μου νὰ μὴ διαβῆς κι' οὐδὲ στον ὀβο-
[ρὸ μου (1)]
λοχαίνει ὁ γιὸς μου ἀπὸ κρσσί, λαχαίνει μεθυσμέ-
[νος]
καὶ κόβει τὰ λιανὰ κουμπιὰ φυλάει τὰ μαῦρα
[μάτια].

* *

Διάβαινε νᾶσίκη μου, διάβαινε πὺς διαβαίνεις
ὄντὰ διαβαίνεις μὲ πολλοὺς κάμε πὺς δὲ μὲ βλέπεις
κι' ὄντὰ διαβαίνεις μοναχὸς κόπιαζε κι' ἔλα μέσα
τι' ἔχω τίς πόρτες ἀνοιχτὲς καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα.

* *

Ἄκούγω τὸ κρεββάτι μου καὶ λιανοκρισανάει
Κᾶποιος πόντικος πέρασε, γάτος τὸν κυνηγάει
παίρνω τὸ σκοπάκι μου καὶ πάνω ἀγάλι-ἀγάλια
Κι' ἀπλώνω τὸ χερᾶκι μου καὶ βρῖσκω δυὸ κε-
[φαλια]
τῶνάχει τὰ χρυσὰ μαλλιά, τᾶλλο μπερμπερισμένο.

ἄλλο Ἐπιθαλάμιο:

Ποῦῆσουν πουλίπεντάπουλοκαὶπέντεπλουμισμένο;
κορμὶ ζωγραφισμένο;
Ἦμουν στὰ πλάγια ποῦβροσκα στὰ δέντρα πὺ κοι-
[μῶμουν]
καὶ σένα συλλογιόμουν
Καὶ στὴν ψηλὴ τὴν πιπεριά, πὺ μᾶζενα πιπέρι
χρυσὸ μου περιστέρει.

Ἐγλύστρησα, ξεγλύστρησα κι ἔπεσα στὰ σεντόνια
 στους πάγους καὶ στὰ χιόνια.
 Βρίσκω κορμί γι' ἀγκάλιασμα καὶ μέση γιὰ
 [κεμέρι (1)]

Αὐτὴ ἡ μέση ἢ λιανὴ δὲν πρέπει γιὰ κεμέρι
 Αὐτὴ πρέπει γιὰγκάλιασμα πρωτὶ καὶ μεσημέρι.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωτὶ ἢ νύφη μένα
 παιδί μὲ μάνα καὶ πατέρα πηγαίνει νὰ «φι-
 λέψει» τὸ πηγάδι· ἀφήνει ἓνα νόμισμα στὴν
 πηγὴ, γεμίζει τὸ μαστραπᾶ της καὶ γυρίζει.
 Οἱ γυναῖκες, πού τὴν καρτερᾶνε τῆς τρα-
 γουδοῦνε :

Πάησ' ἡ νύφη γιὰ νερό
 μὲ τὸ χρυσολάγηνο·
 πότε παει καὶ γύρισε
 δὲν τὴν ἀπηκάσαμε!

Γυρίζει ἡ νύφη καὶ πάει στὸ τραπέζι
 πού κάθονται οἱ ἄντρες καὶ ρίχνει στὰ χέ-
 ρια τοῦ καθενὸς ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Νουνό
 τῆς λίγο νερό καὶ πλύνονται· τελευταῖα ἔρ-
 χεται ἡ σειρὰ τοῦ γαμπροῦ. Τοῦ ρίχνει δει-
 λὰ λίγο νερό· αὐτὸς ἐνώνει τὶς δύο του
 χουφτες καὶ παροτρύνει τὴ νύφη κοιτάζον-
 τὰς τὴν στὰ μάτια· «ρίξε, νύφη, ρίξε!»
 ἔχοντας στὸ νοῦ του νὰ τῆς ραντήσει τὸ
 πρόσωπο. Πολλὲς φορὲς ἡ νύφη καταλα-
 βαίνει τὸ σκοπό του καὶ χύνει ἐλάχιστο νε-
 ρὸ στὶς χουφτες του σὲ κάθε παρότρυνση
 καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἐπιμένει «κι' ἄλλο νύφη,
 κι' ἄλλο» αὐτὴ τινάζει ὅλο τὸ νερό τοῦ μα-
 στραπᾶ στὸ πρόσωπό του καὶ φεύγει τρέ-
 χοντας, ἐνῶ ὅλοι γελᾶνε.

Ἡ διασκέδαση συνεχίζεται ὡς τὸ μεση-
 μέρι πού τρῶνε κι' ἀμέσως ὕστερα ξεκι-
 νοῦνε τοὺς νούνους. Τοῦ ἔχουν ἐτοιμάσει
 «σακκούλι»: τσουρέκι, μπουρέκι, μιὰ τσί-
 τσα κρασί κι ἓνα πλάτη ψητὸ ἄρνι, πού τὰ
 κρατᾶει τὸ κοπέλλι του.

Ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη τοῦ προσφέρουν
 «πισκέσι» ἢ νύφη «καλτσούνια» καὶ «πα-
 τοῦσες» κι ὁ γαμπρὸς κόκκινο μαντήλι, πού
 τοῦ τᾶπλώνουν στὴν πλάτη καὶ στοὺς ὤμους.

Καθὼς τὸν ξεκινᾶνε τραγουδᾶνε :

Στὸ καλὸ καλέ μας νοῦνε.
 στὸ καλὸ καὶ τιμημένα
 ὅπως κόπιασες μὲ κλῆμα (2)
 νὰ κοπιᾶσεις καὶ μὲ λάδι (3)
 καὶ σὲ γιούς σας νὰ χαροῦμε

1. Ζώνη.

2. Μὲ «κλῆμα» = τὰ στέφανα τοῦ γάμου

3. Μὲ «λάδι» σὲ βαφτίσια

νᾶρθουμε νὰ τραγουδοῦμε.
 —Καὶ σὲ γιούς τῆς ἀφεντιᾶς σας
 καὶ στὰ ἀρχοντόπουλά σας.

Κι' ἀφοῦ προχωρήσουν λίγο οἱ νοῦνοι :

Λύσε δέσε τὰ πουγγιά σου,
 Μωρὲ Νοῦνε,
 Νὰ κερᾶσεις τὰ παιδιὰ σου
 ὦ, κυρ-Νοῦνε,

Κι' ἐκεῖνοι κερνᾶνε τὴ νύφη καὶ σκορ-
 πίζουν μικρονομίσματα καὶ στὰ παιδιὰ τοῦ
 χωριοῦ καὶ φεύγουν μὲ τὶς εὐχὲς καὶ τὰ
 ντουφεκίσματα ἐκείνων, πού τοὺς ξεπροβο-
 δίζουν.

Ὅσοι ἀπόμειναν γυρίζουν στὸ σπίτι
 τοῦ γαμπροῦ τραγουδῶντας. Ἐκεῖ στήνουν
 πάλι τὸ χορὸ καὶ κατὰ τὸ δειλινὸ προπέμ-
 πουν τοὺς «μπουκουντζήδες» τῆς νύφης ἄν-
 τρες καὶ γυναῖκες τραγουδῶντας καὶ ντου-
 φεκίζοντας.

Ὁ γάμος τελείωσε. Ὅμως τὸ γλέντι
 μεταξὺ τῶν στενῶν μόνον συγγενῶν τῶν δυὸ
 σπιτιῶν συνεχίζεται μὲ τὰ «Φιλέματα» καὶ
 τὰ «Πιστρόφια».

Φιλέματα

Τὴν Δευτέρα τὸ βράδυ γίνονται τὰ «Φι-
 λέματα». Ὁ γαμπρὸς, ἡ νύφη, οἱ γονεῖς
 τοῦ γαμπροῦ καὶ οἱ στενότεροι συγγενεῖς
 πηγαίνουν στοὺς γονεῖς τῆς νύφης μὲ «κα-
 νίσκι» τσουρέκι, μπουρέκι, ψητὸ ἄρνι καὶ
 κρασί καὶ γλεντοῦν τρώγοντας, πίνοντας
 καὶ χορεύοντας ὡς τὸ πρωτὶ. Τὸ πρωτὶ γυ-
 ρίζουν στὰ σπίτια τους.

Πιστρόφια

Τὴν Τρίτη τὸ πρωτὶ ὁ γαμπρὸς, ἡ νύφη
 καὶ οἱ γονεῖς τους γυρίζουν στὸ σπίτι τους
 καὶ τὸ ἴδιο βράδυ περιμένουν τοὺς γονεῖς
 τῆς νύφης πού θᾶρθοῦν μὲ τοὺς στενοὺς
 συγγενεῖς τους, πού πρέπει νᾶναι διπλοὶ
 στὸν ἀριθμὸ ἀπ' αὐτοὺς πού πήγανε στὰ
 «φιλέματα».

Φέρνουν καὶ κεῖνοι «κανίσκι» καὶ τρῶν
 καὶ πίνουν καὶ τραγουδᾶνε ὄλονυχτίς, ὡς
 τὴν Τετάρτη τὸ πρωτὶ ὅπου γυρίζουν στὰ
 σπίτια τους.

Καὶ μόνον τὴν Τετάρτη μετὰ τὸ γάμο
 τους ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη μένουν ἐπὶ τέ-
 λους μόνοι στὸ σπίτι τους!

Στὰ «Πιστρόφια» τραγουδιώταν τοῦτο

τὸ τραγούδι πὺ φαίνεται κι αὐτὸ νᾶναι
Ἐπιθαλάμιο :

Ὅλες οἱ βερ-βεργούλα μου
Ὅλες οἱ βέργες εἶν' ἐδῶ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὄλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Πάησε στὴ βρύ-βεργούλα μου
πάησε στὴ βρύση γιὰ νερὸ
παλληκάρια ἴσια-ἴσια
ὄλα σάν τὰ κυπαρίσια.
Πάω και γὼ βεργούλα μου
πάω και γὼ κοντὰ νὰ ἰδῶ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὄλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Νὰ τῆς θολῶ-βεργούλα μου
νὰ τῆς θολώσω τὸ νερὸ
παλληκάρια μου νὰ ζῆτε
κι' ὄλα στὸ χορὸ νὰ μπῆτε.
Νὰ τῆ μαλώ-βεργούλα μου
νὰ τῆ μαλώσ' ἢ μάνα της
παλληκάρια ἴσια-ἴσια
ὄλα σάν τὰ κυπαρίσια.

Κι ἓνα τραγούδι τοῦ χοροῦ, πὺ τὸ πα-
ραθέτω γιὰ τὴν ποιητικὴ εἰκόνα τοῦ δέν-
τρου και τοῦ κοριτσιοῦ, πὺ κεντάει «χρυ-
σᾶ μαντήλια» στὴ ρίζα του τὴν «ἀσημένια».

Δέντρον εἰ-μωρὴ Διαμάντω
δέντρον εἶχα στὴν αὐλή μου.
Γιὰ παρῆ-μωρὴ Διαμάντω
γιὰ παρηγοριὰ δική μου.
Δὲν τὸ ξέ-, μωρὴ Διαμάντω
δὲν τὸ ξέρω τι λογιέται.
Πράσινα κάνει τὰ φύλλα
τὰ κλωνάρια σὰ γαλάζια.
Και τὶς ρί-μωρὴ Διαμάντω
και τὶς ρίζες ἀσημένιες.
Κόρη ἐκά-μωρὴ Διαμάντω
κόρη ἐκάθονταν στὴ ρίζα
κέντιζε χρυσὰ μαντήλια.

Ἐπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της ἢ νύφη
εἶναι ὑποχρεωμένη γιὰ ἓνα χρόνον, ὅποιον
ἀπαντάει γιὰ πρώτη φορὰ νὰ τοῦ φιλῆ τὸ
χέρι, νὰ κάνει τρεῖς μετάνοιες μπροστὰ του
και νὰ δέχεται φιλοδωρήματα ἀλλὰ και νὰ
χαρίζει δῶρα, ἔργα τῶν χειρῶν της, πλε-
χτὰ ἢ κεντητὰ.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ «Χαρά».

Ὁλάκερο τὸ χωριὸ χόρτασε χορὸ, τρα-
γούδι, φαγοπότι γλέντησε μὲ τὴν καρδιά
του και ξεκουράστηκε.

Τώρα γυρίζει στὴ συνηθισμένη ζωὴ
του μὲ τὴν ἀκατάπαφτη σκληρὴ δουλειὰ τῆς
καλλιέργειας.

Οἱ γυναῖκες θὰ σκαλίσουν, θὰ βοτανί-
σουν, θὰ φυτέψουν, θὰ θερίσουν, θὰ τρυ-
γήσουν, θὰ κόψουν ξύλα, θὰ ὑφάνουν, θὰ
κάνουν και τὸ νοικοκυριό. Οἱ ἄντρες θὰ
δουλέψουν τὴ γῆ μὲ τὸ «ζευγάρι», θὰ πα-
τώσουν τὶς ἐλῆες και τὸ σταφύλι, θὰ σπεί-
ρουν τὶς βρίζες, τὰ στάρια και τὰ κριθά-
ρια. Ὅμως μὲ τὰ πρωτόγονα μέσα πὺ δι-
αθέτουν ἢ ἀπόδοση δὲν μπορεῖ νᾶναι με-
γάλη και οἱ ἄνθρωποι ὑποφέρουν. Οἱ ἄν-
τρες ξενητεύονται, οἱ λεβέντες ἀφήνουν τὶς
νιόπαντρες γυναῖκες τους και ξενητεύονται
γιὰ νὰ πλουτίσουν. Φεύγουν γιὰ τὴν Ἀμε-
ρική, γιὰ τὴν Αὐστραλία. Ἐτσι ἐρημώθη-
κε ἢ ὑπαιθρος ἀπὸ ἄντρες και ἢ καλλιέρ-
γεια τῆς γῆς ἀπόμεινε μοιάχα στὰ χέρια
τῶν γυναικῶν.

Μὲ τὰ χρόνια πολλοὶ θὰ πλουτίσουν
και ὕστερα ἀπὸ χρόνια θὰ γίνουν μεγάλοι
εὐεργέτες τῆς πατρίδος τους. Θὰ στολίσουν
τὴν Ἀθήνα μὲ μεγαλόπρεπα χτίρια, μὲ
Σχολές, μὲ Νοσοκομεῖα. Τὸ μικρὸ χωριὸ
θὰ χαρεῖ ἴσως μιὰ καινούρια ἐκκλησιά, κα-
νένα σχολεῖο.

Οἱ μεγάλοι εὐεργέτες δὲ θὰ διαθέσουν
μεγάλα ποσὰ γιὰ τὰ ἀφανῆ χωριά τῆς ἰδι-
αίτερης πατρίδας τους, κι αὐτὰ θὰ μείνουν
χωρὶς δρόμους, χωρὶς φωτισμό, χωρὶς βρύ-
σες, χωρὶς μέσα καλλιέργειας συγχρονισμέ-
να και τὸ χειρότερο χωρὶς γιατρό, χωρὶς
μιὰ κλινική, ἓνα Νοσοκομεῖο, ἓνα πρόχειρο
ἔστω ἰατρεῖο, ἔστω και σὲ κάθε εἴκοσι χω-
ριά.

Οἱ μεγάλοι Εὐεργέτες προτίμησαν τὴ
δόξα και τὰ παράσημα τῶν ἐπισήμων.

Τὰ φτωχὰ χωριά τῆς Ἡπείρου δὲ δια-
θέτουν οὔτε πεντελικὸ μάρμαρο, οὔτε χρυ-
σάφι γιὰ νὰ χαράξουν τὰ ὀνόματα τῶν εὐ-
εργετῶν τους· διαθέτουν ὅμως κάτι πολυ-
τιμότερο: διαθέτουν τὶς καρδιές τους και
τὶς καρδιές τῶν παιδιῶν τους!